
Wstęp

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 14, 9-12

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WSTĘP

Oddajemy do rąk Czytelników 14. z kolei, a pierwszy w edycji „Studia Pedagogiczne Akademii Świętokrzyskiej” tom zawierający prace z historii wychowania i organizacji szkolnictwa.

Tom ten ma szczególną wymowę, gdyż dedykujemy go długoletniemu pracownikowi naukowemu naszej Uczelni, jednemu z czołowych w kraju historyków wychowania – Doktorowi Józefowi Krasuskiemu. Uwidocznione to zostało w strukturze niniejszego periodyku. Otwiera go opracowanie Stanisława Majewskiego poświęcone życiu, działalności naukowej i nauczycielskiej czcigodnego Jubilata. Ze szkicu tego wyłania się sylwetka wspaniałego dydaktyka, który może się poszczycić niebagatelną liczbą prac magisterskich (500), oraz naukowca, historyka oświaty i wychowania, autora około 100 opublikowanych pozycji.

Ważnym uzupełnieniem i pogłębieniem problematyki związanej z dorobkiem Jubilata jest tekst pióra Stanisława Ośki – jednego z najbliższych współpracowników Józefa Krasuskiego – z dużą wnikliwością przedstawiający jego wczesną pracę naukowo-badawczą nad dziejami oświaty na Kielecczyźnie i ziemi radomskiej w latach wojny i okupacji niemieckiej 1939–1945. Tę część zamyka bibliografia prac Józefa Krasuskiego zestawiona przez Stanisława Majewskiego.

Najobszerniejsza jest druga część zbioru zawierająca artykuły i rozprawy. Podzielona ona została na dwa działy: dzieje organizacji szkolnictwa od XVIII do XX wieku oraz dzieje nauczania, wychowania i opieki.

Dział pierwszy otwiera rozprawa Józefa Krasuskiego uzasadniająca rolę edukacji w procesach integracji europejskiej na przestrzeni dziejów starego kontynentu: od okresu średniowiecza po czasy współczesne. Autor podjął problematykę bardzo aktualną i niezmiernie ważną dla Polski w przededniu wejścia do Unii Europejskiej. Zdaje się nam przypominać zasadę: żeby dobrze myśleć dzisiaj, należy wiedzieć, jak myślano wczoraj. Z dużą swobodą porusza się po tak rozległym terenie badawczym. Jako wytrawny historyk oświaty i wychowania ukazał Czytelnikowi fascynującą panoramę problemów edukacyjnych Polski i Europy w drugim tysiącleciu. Jako dojrzały pedagog przypomniał jednoznacznie warunki, na jakich Polska może wejść do Wspólnoty Europejskiej. Chciałoby się przy tej okazji powiedzieć: dobrze, że marząc o tym, by godnie i śmiało dążyć na spotkanie bezpieczniejszego jutra, nie zapominamy o wczorajszych korzeniach, o chronieniu naszej edukacji i kultury, stojących na straży tożsamości narodowej.

W odmiennym, ale przecież równie ważnym kontekście relacji Polski z Europą jawi się tekst Adama Massalskiego. Autor dokonał szczegółowej charakterystyki nauczycieli języka francuskiego oraz ich działalności w szkołach średnich

Królestwa Polskiego w latach 1833–1862. Przekazywany przez nich polskiej młodzieży język stanowił drzwi do Europy Zachodniej, umacniał płaszczyznę porozumienia pomiędzy pierwszą córą Kościoła a Polonią szczyjącą się przydomkiem *semper fidelis*.

W kolejnej rozprawie Stanisław Majewski podjął próbę całościowego spojrzenia na reformy oświatowe realizowane w Polsce w ostatnich dwustu latach. Skoncentrował swoją uwagę na istotnych założeniach i celach reformy szkolnictwa w poszczególnych okresach Rzeczypospolitej. Starał się także wykazać ich wpływ na kształt zmian w oświacie doby współczesnej. Swoją refleksją objął również źródła niepowodzeń tych reform.

Następni autorzy skupili się nad dziejami różnego typu szkół i zakładów wychowawczych w czasie zaborów. Andrzej Meissner zajął się problemem galicyjskich seminariów nauczycielskich na tle szkolnictwa pedagogicznego monarchii austro-węgierskiej. Artykuł stanowi ważny przyczynek do dziejów oświaty w Galicji w końcu XIX i na początku XX wieku. Waldemar Firlej w analityczny sposób przedstawił szkolnictwo Chmielnika w szerokim kontekście społeczno-politycznym XIX–XX wieku, do 1939 roku. Tyle spraw w szkolnictwie od tego czasu się zmieniło na lepsze, kondycja stanu nauczycielskiego – poza dwudziestolecie międzywojennym – do dziś nie została całkowicie uregulowana. Ewa Kula zaprezentowała cztery sylwetki zwierzchników Gimnazjum Męskiego w Kielcach w latach 1864–1873. Tło wydarzeń wprowadza nas szczegółowo w klimat panujący w czasie nasilającej się rusyfikacji szkolnictwa średniego i wyraźnej tendencji do unifikacji tegoż ze szkolnictwem rosyjskim.

Marzena Pękowska omówiła rozwój i funkcjonowanie oraz działalność dydaktyczno-wychowawczą Lwowskiego Zakładu dla Głuchoniemych w latach 1914–1939, powstałej w 1830 roku drugiej tego typu placówki na ziemiach polskich. Całokształt problematyki (kadra pedagogiczna i jej kwalifikacje, wychowankowie, programy i plany nauczania, podręczniki, metody i środki dydaktyczne, warunki socjalne i baza materialna) ukazany został na tle przemian oświatowych niepodległej Polski.

Marcin Słowik-Wilczyński w syntetycznym historycznym szkicu, opartym na bogatej literaturze przedmiotu, przedstawił powstawanie i rozwój instytucji resocjalizacyjnych i opiekuńczo-wychowawczych w Europie od XVI do XX wieku.

Dział zbliżonych tematycznie rozpraw i artykułów zamyka opracowanie Stanisława Majewskiego dotyczące kształtowania się systemu zarządzania oświatą w Polsce od XVIII do XX wieku. Autor nie tylko przywołał ludzi, zdarzenia oraz struktury ważne dla funkcjonowania systemu oświaty i wychowania w ostatnich dwóch wiekach, ale także ukazał ich ścisłą zależność. Przedstawiając kompetencje władz oświatowych, pokazał również istniejące tendencje kształtowania mo-

delów zarządzania w poszczególnych okresach historycznych w powiązaniu z ustrojem państwa.

W drugiej części niniejszego tomu znalazło się sześć artykułów pióra pięciu autorów. Trzy pierwsze teksty tu zgrupowane są tematycznie bardzo sobie bliskie, dotyczą bowiem nauczania religii w szkole. Ks. Mieczysław Rusiecki przedstawił metodyczne aspekty katechezy prowadzonej przez Kościół katolicki w Polsce w XIX wieku. W swojej rozprawie wskazał na ogromny wysiłek szeregu świątłych katechetów dotyczący skutecznego przekazu prawd wiary katolickiej i wdrażania zasad religijno-moralnych na katechezie. Imponujący dorobek XIX-wiecznej metodyki katechetycznej, wciąż otwartej na najnowsze zdobycze dydaktyki ogólnej, nadawał religii jako szkolnemu przedmiotowi rangę znaczącą. Zdobycze te przejęli i rozwijali katecheci zwłaszcza w pierwszym trzydziestoleciu XX wieku.

Do tego okresu nawiązała Danuta Krześniak-Firlej, która w dwóch artykułach omówiła prawne podstawy nauczania religii rzymskokatolickiej w Polsce oraz praktykę w tej dziedzinie na przykładzie szkół zawodowych diecezji kieleckiej (1918–1939). Autorka nie tylko wydobyła i przypomniała ciekawą faktografię dwudziestolecia międzywojennego dotyczącą ostrej walki o miejsce religii w szkole polskiej, ale także wprowadziła Czytelnika w niepowtarzalny klimat zmagania o tożsamość narodu oraz ukazała ogrom pracy nauczycieli religii połączonej z wielką troską o morale społeczeństwa.

Kolejne autorki to: Małgorzata Stawiak-Ososińska, która przeanalizowała nauczanie i wychowanie domowe dziewcząt „pod okiem matki” w pierwszej połowie XIX wieku w Królestwie Polskim w świetle poglądów wybranych publicystów tej epoki, Teresa Gumuła, która podjęła zagadnienie początków pomocy bezdomnym w Galicji na przykładzie działalności Adama Chmielowskiego – św. Brata Alberta (1845–1916) oraz Joanna Karczewska – ukazująca znaczenie pracy w wychowaniu według Stefana Kunowskiego (1909–1977).

W prezentowanym wydawnictwie znalazły się też dwa opracowania biograficzne. Jan Jadach dokonał syntetycznej oceny działalności naukowej Jana Pazdura, a Jolanta Chwałek przedstawiła życie, działalność artystyczną i pedagogiczną znanego w regionie kieleckim malarza i nauczyciela Tadeusza Maja.

W końcowej części tomu zamieszczono recenzje.

Z tego skrótego omówienia treści niniejszego tomu wynika, że jest on w pewnym sensie dość zróżnicowany, ale i zbieżny tematycznie. Jak zaznaczono na początku, wszystkie prace skupiają się wokół szeroko rozumianych zagadnień historycznoświatowych. Autorami są w większości pracownicy naukowcy Zakładu Historii Wychowania i Organizacji Szkolnictwa, którym kierował przez wiele lat Józef Krasuski.

Cieszymy się, że udało nam się zaprosić do zamieszczenia swoich prac na łamach tego tomu wybitnych znawców prezentowanej problematyki: prof. Adama Massalskiego – Rektora Akademii Świętokrzyskiej i prof. Andrzeja Meissnera z Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Wydaje się, że godne zwrócenia uwagi Czytelnika są debiuty naukowe Joanny Karczewskiej i Marcina Słowika-Wilczyńskiego, którzy wykazali się dobrym warsztatem badawczym.

Wyrażamy głęboką nadzieję, że przekazywany Czytelnikowi kolejny tom „Studiów Pedagogicznych Akademii Świętokrzyskiej” spotka się z życzliwym przyjęciem nie tylko w kieleckim środowisku naukowym.

Na zakończenie redaktorzy i autorzy pragną serdecznie podziękować recenzentowi prof. zw. dr hab. Zygmuntovi Rucie, którego wnikliwe i cenne uwagi przyczyniły się do nadania ostatecznego kształtu temu opracowaniu.